

В.А. ЖЕКСЕМБЕКОВА

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЯСИ МОДЕРНИЗАЦИЯ: НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

КСРО-ның тарауымен Қазақстанның қазіргі жылнамасында жана өтпелі кезең ашылды. Оның мазмұны – кеңестік тоталитаризммен тұбекейлі қоштасуды қамтамасыз етуге бағытталған постсоциалистік жаңғыру, Қазақстанның дәстүрлі қоғамнан қазіргі заманғы әлеуметке өтуін аяқтау, аяқталмаған индустрналды жүйенің шегінен шығып, постиндустриалды кезенге өту еді. Қазақстан демократияландырудың ғаламдық үрдісімен, оның «үшінші толқыннымен» осылай бетпе-бет келді. Түпкілікті тандауымыз туралы 1990 жылдардың ортасында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев мәлімдеді: «Біздің тандауымыз қазірдің өзінде айқын, мақсатымыз белгілі. Алайда алдымында демократиялық даму үлгісін тандау проблемасы түр» [1, 150 б.].

Демократиялық принциптерге сәйкес, қоғамдық институттарды қайта құру – демократияландыру үрдісі болып табылады. Эр кезенін тарихи байланыстарын қалпына келтірумен, мәдениетті ғүлдендірумен және экономиканы оның тиімді үлгісі – нарықтық, либералды экономиканы қайта құрумен бірге Қазақстанда демократияландыру үрдістері белсенді жүргізілді. Бұл процесс елімізде билік жүйесін қайта құрудан басталғаны белгілі. Ен алдымен 1991 жылы желтоқсан айында Қазақстан Республикасы Президентінің сайлауы болды. 1995 жылы еki палаталы Парламент сайлауының өтуі тиісті басқару органдарының билік өкілеттігін түпкілікті нығайтып, жалпы билік саласында демократиялық қайта құру үрдісін аяқтады. Парламенттің жұмыс тәжірибесі көрсеткендегі, ол өз өкілеттігіне сәйкес табысты жұмыс істеу үшін өзіне жүктелген міндеті мен орнын тез таба білді. Үкіметтің қызметіне бақылау жасау жөніндегі өкілеттігі бар Парламент алдымен реформалық өзгерістер үрдісін зандылық тұрғысында қамтамасыз етті. Бұл елімізді демократиялық жолмен дамыту талаптарына сай келіп жатты.

Қазақстандағы демократиялық жаңғыру үрдісінің ерекшелігі мынадай:

Біріншіден, 1980-1990 жылдар аралығындағы жалпы өзгерістер сипатында кешенді түрде карайтын болсақ, ол посткоммунистік режимнің тарихта бұрын баламасы болмаган трансформациялануын (өзгеруін) көрсетеді.

Екіншіден, жаңғыру технологиялық және экономикалық дамудың түрлі кезеңдерінде пайда

болған міндеттерді шеше отырып, қуып жетуші сипатын танытады.

Үшіншіден, реформалық үрдіс тарихи, әлеуметтік-мәдени, діни қатынастары біркелкі емес унитарлық мемлекетте жүргізілді.

Еліміздің бұғынгі күнге дейін жүріп өткен жылнандағы демократиялық жаңғыру кезеңдерінің хронологиялық кестесіне тоқталатын болсақ, Қазақстанда саяси қайта құрудың алғышарты 1985–1990 жылдары пайда болды. Қазақстан өзге де ТМД елдері сияқты 1980 жылдардың екінші жартысында ырықтандыру жолына түсे бастады. Ол кезде бұрынғы КСРО-да қайта құру үрдісі іске қосылған. Сөйтіп республика КСРО-ның құрамында түрғанда-ақ либерализация кезеңіне өте бастады [2]. 1985–1990 жылдар аралығында қоғамдық санада кеңестік құндылықтардың сәйкестік жойылуы жүріп жаткан. Қазақстанда да өзге одактас республикалардағы сияқты ұлттық сана-ның шұғыл өскені байқалды, ел басшылығы экономикалық тәуелсіздік туралы белсенді мәлімдеме жасады, түрлі қоғамдық-саяси үйимдар қызметі радикализацияланды.

1990–1993 жылдарғы кезең қоғам өміріне либералдық- демократиялық дәстүрлердің жаппай енгізілуімен есте қалды. Бұл уақытта Қазақстан ырықтандыру кезеңдегі саяси қайта құруларға толыққанды ене бастаған. Елімізде ескі жүйенің киаратылуымен қатар жаңа саяси жүйе белсенді түрде құрыла бастады.

Қоғамдық-саяси өмірді либерализациялау жүйесін енгізіліп, жеке меншіктік пайда болды, көсіпкерлікпен айналысу үшін мүмкіндіктер ашылды, саяси көзқарасты ашық түрде білдіруге жағдай жасалды, мемлекеттік емес тәуелсіз БАҚ, және т.б. өмірге келді.

Осындай ырықтанушы қуатты үрдістердің жүріү қысқа мерзім ішінде еліміздің саяси дамуын жаңа мазмұнмен толықтырып, саяси реформалар жүргізуін пішінін нактылап берді [3].

Қоғамдық өмірді ырықтандыру елімізде көппартиялықты енгізумен айқындала түсті. Саяси плорализмнің дамуы нәтижесінде саяси партиялар саны көбейді. Егер бұрынғы кезеңде Қазақстанның саяси кеңістігінде азаматтық және протопартиялық институттар ғана болса, 1993 жылдың аяғында саяси партиялар құрудың алғышарттары жасалды.

Мұнымен бірге еліміздің экономикалық саласында бірқатар маңызды оқиғалар орын алды.

Атап айтқанда меншіктің алуан түрлілігі заңды түрде бекіді, өзінің каржылық-несиелік, салық және кедендей саясаты бар еркін экономикалық жүйе енгізілді. Жеке бизнес пен көсіпкерлікти дамыту үшін кен мүмкіндік ашылды.

1990 жылдары Қазақстанда еліміздің жоғары өкілетті органы - Қазақ КСР Жоғарғы Кенесіне алғашқы балама сайлау өткізу елімізді демократияландыру жолына түсірген алғашқы кезеңнің манызды оқиғасы болды.

1993 - 1995 жылдар аралығында демократиялық жаңғырудың одан өрі жүргізілуі либералдық-демократиялық дәстүрлерге «ұйрену» режимінде колға алынды.

Алайда, бұл «адаптация» қайшылықты сипат алды, өйткені түрлі мемлекеттік билік органдары арасында келіспеушіліктер өрістей түсті. Биліктің бөлінуі деген сөз мемлекеттік биліктің заң шығарушы, атқарушы және сот органдары болып бөлінуін білдіреді. Өз өкілеттігі бойынша олардың әрқайсысы өз алдына төуелсіз ал жинала келгенде бірегей жүйе құрғанымен биліктің бөлінісі бір-біріне карсы тұру немесе конфронтация деген сөз емес, ол - өкілеттіліктің саналы түрде шектелуі, биліктің өркениетті тенденция мен өзара байланысы. Билікті белгілі бір топтың немесе жекелеген лауазымды адамның басып алу тенденциясын болдырмайтын «тепе-тендік» және «карсы тұру» жүйесін құру арқылы қорғауды қамтамасыз ету- билік бөлінісінің мәні осы.

Қазақстан Республикасының заң шығарушы бірегей органы – Парламент болса, атқарушы билік Үкімет арқылы, орталық салалық басқару органдары мен жергілікті әкімшіліктер арқылы жүзеге асырылады. Сот тек өділ сот жүргізеді [4].

Қазақстан Республикасының Конституациясында былай деп көрсетілген: Мемлекеттік билік республикада бірегей, ол заң шығарушы, атқарушы және сот тармақтары болып бөлінген принциптерге сәйкес Конституция мен заңдар негізінде және «тепе-тендік және тежемелік» жүйесін пайдаланып өзара ықпалдасу арқылы жүзеге асады [5].

Айта кету керек, мұндай принцип 1993 жылғы Конституцияда да тіркелген. Шын мәнінде 1991-1999 жылдары Қазақстанда мемлекеттік билікті бөлуге өзгерістер енгізудің мәні президенттік институттың күшеюіне байланысты болды. Транзиттік тұрпаттағы мемлекетте президенттік басқарудың артықшылығын негіздей отырып, кейбір зерттеушілер былай дейді: «біріншіден, президенттік жүйе парламенттік жүйеге қарағанда неғұрлым тұракты, екіншіден, Қазақстанда парламенттік жүйенің бекітетін тарихи негіз көрінбейді, экономикалық,

саяси, өлеуметтік мәдени және басқа да алғы шарттар жоқ» [6].

1990 жылдары атқарушы және заң шығарушы билік тармақтары арасында текетірес күшіне түсті. Әрине, бұл осы кезеңде қоғамды либерализациялау үшін қалыпты көрініс еді. Сөйтіп қалыптастан жағдай сол кездерде логикалық шегіне жетіп, 1993 жылы XII шақырылған Жоғарғы Кенес конституциялық мерзімін бітіріп, өкілеттігін тоқтатты. 1994 жылы көктемде бала ма негізде сайланған XIII шақырылған Жоғарғы Кенес те өкілеттігін тоқтатып, бір жылдан кейін тарап кетті.

1995-1998 жылдар аралығындағы кезеңде Қазақстанның демократиялық жаңғыруы барысында қоғамның саяси саласында либералды-демократиялық қайта құрудың тым баяулығы байқалды. Жаңа Конституция ережелеріне сәйкес, билік атқарушы тармаққа жұмылдырылды. Басқаша айтқанда, елімізде бір жағынан атқарушы биліктің тен емес өкілеттілігі, екінші жағынан заң шығарушы және сот жүйесін мемлекеттік басқару жүйесі нығайтылды.

Ұрықтандыру үрдісі шенберінде алға жылжи отырып Қазақстан демократияландыру кезеңіне түбекейлі аяқ басты. Еліміздің базалық демократиялық принциптері заңды түрде бекіді және жүзеге аса бастады. Біріншіден, Конституциялық деңгейде билік бөлінісінің принциптері бекітілді, сол негізде еліміздің өкілетті, атқарушы және сот органдары мемлекеттік биліктің жеке тармақтары ретінде айқындалды. Екіншіден, 1994 жылы наурыз айында еліміздің жоғарғы өкілетті органы – XIII шақырылған Жоғарғы Кенестің балама сайлауы өткізілді. Үшіншіден, жергілікті жерлерде жаңа өкілетті органдар - мәслихаттар құрылды.

Бұл кадамдарды елімізде жүргізілген демократияның жекелеген жөністері деп қарастыруға болады.

Кейір демократиялық қайта құрулардың баяулауы елімізде азаматтық институттардың ең алдымен саяси партиялардың нашар дамуына байланысты болды. Партиялар биліктің осал және антагонисттерінен қарастырылғандағы ретінде тұрғындар тарапынан нақты саяси колдауға ие болмады. Бір жағынан сол кезеңдегі партиялардың тізімсіз мажоритарлық сайлау жүйесі партиялардың сайлау алдындағы құреске тікелей қатысуына мүмкіндік берmedі, бұл күшті саяси партия құру үрдісін баулатты және сонысымен азаматтық қоғам мен мемлекет арасында туындалған келе жаткан байланысты нығайтуға ықпал етеп алмады.

Мұнымен бірге қоғамның саяси саласында либералдық-демократияны қайта құрудың баяулауы көбінесе экономикалық салада басталған

реформаларды тез аяқтау қажеттігімен ақталып отырды. Қоғамның негізгі ресурстары одан әрі кен көлемді экономикалық реформалар жүргізуге бағытталды. Соның қорытындысында қоғамның экономикалық саласында либерализациялау түбектелі орныкты.

1998–2001 жылдар аралығындағы кезеңде қазақстандық қоғамды саяси реформалар нәтижелерінің алдын ала пайымдау үрдісі жүрді және еліміз үшін жаңа демократиялық технология тәжірибеленді. Қазақстан қоғамындағы бірқатар саяси оқиғалардың (алдымен әлекторалды науқан) ықпалымен алғышарттар жасалып, қоғамда демократиялық реформаларды одан ары жасаудың қажеттілігі пісіп жетіле түсті [7].

Осы кезеңнің саяси трансформациясында 1998 жылы күзде өткізілген Қазақстанның сайлау жүйесіндегі өзгерістері ерекше оқиға болды. Реформа барысында сайлау үрдісін жетілдіруге бағытталған шаралар қабылданды. Соның негізінде 1999 жылдың күзінде партиялық тізім бойынша дауыс беруді қарастырған аралас жүйе бойынша еліміздің Парламент сайлауы өткізілді. Бір депутаттық орынға орта есеппен 8 адам үміткер болды. Партиялық тізім бойынша дауыс беретін бюллетендерінде өз қатарларынан 65 үміткерді ұсынған 9 саяси партия енгізілді.

Бұл кезеңде саяси саланы ішінара либерализациялаумен бірге еліміздің экономикалық саласын ырықтандыру толық аяқталды. 1999 - 2000 жылдары экономикадағы реформалар аяқталды және Қазақстанда соған сәйкес инфракүрүлімы бар толыққанды нарықтық экономика қалыптасты.

Мұнымен бірге елімізде орта тап қалыптастыру жүргізілді, азды – көпті жоғары кірісті тұрғындар тобы пайда бола бастады. Экономикалық өрлеу басталды. Экономикалық либерализация халықтың өлеуметтік белсенділігі мен жұмылу деңгейін өсіре түсті. Ирі көлемде каржысы бар ұлттық элита нығайды және саяси мүдделерін нығайтуға кірісті. Жеке кәсіпорындардың өсүі есебінен экономикалық нысандар саны нығайды, бұл олардың мүдделеріне сәйкес жаңа механизмдер жасау қажеттілігін көрсетті.

Сөйтіп экономикалық саланы және ішінара саяси саланы ырықтандыру қоғамдық құрылым мен еліміз тұрғындарының қоғамдық санасына өзгерістер өкелді.

Осы кезеңде еліміздің түрлі саяси күштерінің белсенділігі артканы байқалды. Соның нәтижесінде мынандай жағдайлар қалыптасты:

1) Қоғам демократиялық реформаларды одан әрі жүргізуі қажетсінді;

2) Саяси реформаларды одан әрі жүргізбейінше сапалы экономикалық даму жасау мүмкін болмады.

Бұл қақтығыс өзінің шешімін талап етті және 2001-2007 жылдарға тұра келген саяси транзит кезеңін жүзеге асырудың бастауына алып келді.

2001 - 2007 жылдары Қазақстанды демократиялық жаңғыртудың кезекті кезеңі басталды. Бұл кезеңнің бастамасы 2001 жылдың күзінде еліміздің саяси аренасында жаңа оппозициялық қоғамдық бірлестік «Қазақстанның демократиялық тандауы» (КДТП) пайда болуымен есептеледі. КДТП партиясының пайда болуы Қазақстан азаматтарының саяси белсенділігінің өсе түскендігін көрсетті. Ақыры Қазақстанда мемлекетті дамытудың басқа жолын ұсынған жаңа саяси күштер пайда болды.

2002 жылдың басында Қазақстанның бірлескен демократиялық партиясы (ОДПК) және «Ақ жол» демократиялық партиясы құрылды. Көп ұзамай бұл демократиялық партиялар және КДТП қозғалысы саяси күшке, ресурстарға және тұрғындардың белгілі бір бөлігінің қолдауына ие болды. Мемлекеттік биліктің саяси алаңындағы жаңа күштермен санасуына тұра келді. Мұнымен бірге қалыптасқан жағдай қазақстандық қоғамда азаматтық саяси мәдениеттің дамуы жаңа деңгейге көтерілсе де Қазақстан Республикасында демократиялық қайта құруды одан әрі жеделете түсіді талап ететінін көрсетті.

Демократиялық қайта құруларды кенеиту мактасында мемлекеттік билік органдары тарапынан бірқатар шаралар атқарылды.

Біріншіден, 2002 жылы шілде айында еліміздегі партиялық жүйенің дамуын едөүр ынталандырған Қазақстан Республикасының «Саяси партиялар туралы» Заны қабылданды.

Екіншіден, 2002 жылдың сонына қарай мемлекетті одан әрі дамытуға қатысты демократияландыруды одан әрі жүргізу және билік пен қоғамның өзекті мәселелерін талдаудың диалог аланы ретінде азаматтық қоғам құру жөніндегі ұсыныстарды талдайтын Тұракты әрекет етуші жиын құрылды.

2003 және 2004 жылдары өткен Мәслихат пен Мәжіліс сайлауы еліміздегі нақты саяси билікке үмтүла бастаған оппозиция мен қоғамдық бірлестіктердің өсіп келе жаткан саяси беделі мен күшін таныта түсті.

Осыған байланысты билік пен қоғамның көрнекті өкілдері арасында диалог жасаудың неғұрлым пәрменді тетігін құру туралы шешім қабылданды. Соған орай 2004 жылы Мәжіліс сайлауынан кейін билік пен қоғамның ынтымақтастық және жан-жақты конструктивті диалог жасауын одан әрі дамыта түсude маңызды рөл атқарған Демократия және азаматтық қоғам мәселелері жөніндегі Ұлттық комиссия құрыл-

ды. Алайда, ұлттық комиссияның белсенді және табысты әрекет етуіне қарамастан, мемлекеттік саяси үрдіске қатысушылар деңгейінің төмендігінен оның шешімдері мен ұсыныстары іс жүзіне асырылмай калды.

Сондықтан, 2006 жылы жаңа диалог формасы КР Президенті Н. Назарбаевтың төрағалығымен Демократиялық реформалар бағдарламасын өзірлеу мен нақтылау жөніндегі мемлекеттік комиссияның құрылуы зандылық еді.

Құрылғанына бір жыл толар-толастан Мемлекеттік комиссия тарапынан мынадай нақты ұсыныстар алға тартылды: Конституцияны реформалауды кезең-кезеңімен жүргізу жөнінде кешенді шаралар жасау, Парламент қызметін жетілдіру, оның төменгі палатасында саяси партиялар өкілдерін кеңінен қамту.

Мемлекеттік комиссия жұмысының нәтижесі Парламенттің Қазакстан Республикасының заң актілеріне кең ауқымды өзгерістер енгізуден байкалды. Бұл орайда Мемлекеттік комиссия жұмысының ең жемісті қорытындысы ҚР Президенті Н. Назарбаевтың ықпал етуімен 2007 жылы 16 мамырда Парламенттің қос палатасының бірлескен мәжілісі қабылдаған 2007 жылғы конституциялық реформа болды. Қазакстанда болашақта мемлекет пен қоғамның демократиялық өзгерістерін терендетіп әрі жеделдете түсетін демократиялық жаңғырудың жаңа кезеңі осылай басталды.

Қазакстанда саяси қайта құрудың қазіргі кезеңі саяси жүйені одан әрі демократияландыру жөніндегі қазақстандық қоғам қажеттілігінің өсуіне, саяси реформаларды одан әрі жүйелі түрде жүргізуге, оған динамика беруге байланысты реакция және бұл қажеттілік бекітілген жүйелі сипат ала бастады.

Демократиялық жаңғыру үрдісінің ерекшелік қырларын бөліп қарайық [8].

Қазакстанда демократиялық жаңғырудың бірінші ерекшелігі - елде жүргізілген реформалардың инициаторы кебінесе билік элитасы болды. Былайша айтқанда, реформалар жоғарыдан жүргізіліп, соған сәйкес атқарушы биліктің мұддесін қорғады. Өкілетті биліктің рөлі алғашқы кездерде күшті болғанымен, уақыт өте келе күшін шамалауға мәжбүр болды. Бұл бағытта азаматтық қоғам күні кешеге дейін маңызды бастамшылдық көрсете алмады.

Демократиялық жаңғырудың екінші ерекшелігі - елімізде реформаларды жүзеге асыру алғашқы кездерде атқарушы билік өкілеттігінің басымдықпен жұмылдырылуы арқылы орындалды, ал биліктің заң шығарушы және сот тармактарына мұндай кең көлемді артықшылықтар берілмеді.

Демократиялық жаңғырудың үшінші ерекшелігі - елімізде саяси реформалар қарқыны экономикалық реформалар қарқынынан қалып бара жатқаны байқалды. Көп жағдайда мұның себебі трансформацияның алғашқы жылдарындағы жүйелі реформа кезінде негізгі басымдық ел экономикасын либерализациялауға бағытталғанымен түсіндірледі.

Демократиялық жаңғырудың төртінші ерекшелігі - әкімшілік жүйені дамыту барысында қоғам өмірінің кейбір жекелеген салаларында мемлекеттің рөлі төмендей бастаған тенденция байқалды. Белгілі бір деңгейде бұған жалпыøлемдік мемлекет рөлінің төмендеуі, бірқатар міндетті бағыттарды қоғамға, жеке секторға беру ықпалын тигізді. Алайда Қазакстанда мұндай тенденция жүйелік сипат алған жоқ, ішін-ара кездесті. Оны былай қойғанда, бұл тенденциялар құқықтық мемлекеттің дамуының белгілі бір деңгейге көтерілгенін көрсетеді.

Демократиялық жаңғырудың бесінші ерекшелігі - экономикалық және әлеуметтік-мәдени алғышарттар жасау қажеттілігін есептеумен бірге саяси транзит қарқыны кезеңдік сипат алды. Саяси жүйенің тұрақтылық және қауіпсіздік тұрғысында оны салмақпен және кезең-кезеңіне қарай реформалау жалпы жүйені тен жағдайда ұстап тұруға мүмкіндік береді.

Саяси жүйені трансформациялау үрдісінде бұрынғы демократиялық дәстүрлері жоқ Қазақстан қоғамы өзінің даму барысында тоталитаризм мен демократия аралығындағы өтпелі жағдайларға негізделген кезеңдерден өтуге мәжбүр болды.

Қазақстанның саяси транзитінің осы ерекшеліктері мемлекеттің белгілі деңгейде демократиялық жаңғыруын көрсетеді.

Біріншіден, саяси жүйені реформалау үрдісі және Қазақстандағы азаматтық қоғамның дамуы ғаламдық демократизацияның жалпы алгоритмі бойынша өрістеді, мұның өзінде дүниежүзілік демократияландыру үрдісі шенберіне өте отырып, Қазақстанның саяси трансформациясы жалпына бірдей заңдылықты ұстанды, сондай-ақ өзіне тән ерекшелігі бар. Қазіргі таңда Қазақстан бір кездері көптеген елдер өткен «дамушы» немесе «бұрынғы демократия» атанған жолмен айтартылтай алға басты.

Екіншіден, демократиялық институттардың кей жағдайда баяу дамуына қарамастан, 2007 жылы Конституциялық реформада айқындалған мынандай қайта құрулар орын алды:

Пропорционалды сайлау жүйесі бойынша мәжіліс депутаттарының көп бөлігінің сайлануы;

Парламенттік көшпілікке ие болған партияның Министрлер кабинетінің барлық мүшелерінің

(Президент тағайындаған Сыртқы істер, Қорғаныс, Ішкі істер, Әділет министрліктерінен басқалар) сайлауға және оның барлық қызметтік бағдарламаларын құруға құқы болуы.

Жергілікті басқару органдары негізі ретінде мәслихаттардың мойындалуы Қазақстанның саяси жүйесін демократиялық түрғыда одан әрі тереңдете түсуді қамтамасыз етті.

Үшіншіден, демократиялық қайта құруларды одан әрі жүргізу үшін барлық алғышарттар қазірдің өзінде жасалды. Қазақстандағы мемлекеттік билік формасының президенттік басқарудан президенттік-парламенттік республикаға айналуы түрғысындағы өзгерістерді демократиялық жаңа қайта құруға жасалған кезекті қадам деп түсінуге болады.

Демократиялық жаңғыру үрдісіне талдау жасау саяси жүйені ырықтандыру жөніндегі басты бағыттың өзгеріссіз қалғанын көрсетеді. Бір жағынан мемлекеттік құрылымдарда авторитаризм белгілері бар бұрынғы қалыптасқан жағдайдан жана белестерге бейімделу үрдісі жүрді. Екінші жағынан жаңа идеялар мен іс-әрекеттер колға алынды, институттар қызметі бұрынғы декоративті рөлге қарағанда нақты мазмұнмен толықты. Қоғамдық дамудың қазіргі заманғы тенденциясына талдау жасаған кезде мынаны ескеру керек, авторитарлық режимнен демократиялыққа көшу шаруашылық қызметтінде белгілі бір табыстарға жеткізген өндірістік катынастар жүйесінде бірқатар өзгерістерге алып келді.

Қазақстандағы демократиялық жаңғыру динамикалық үрдіс ретінде жалғаса түсуде. Азаматтық қоғам мен құқықтық кескен демократиялық реформаларды нығайта түсу керектігін, соган сәйкес идеологияны сауықтыру қажеттігін көрсетеді.

Саяси реформалар дамуымыздың жиырма жылға жуық уақыт ішінде Президент Н. Назарбаев бастаған биліктің дамудың демократиялық бағытын батыл ұстанатынын бекіте түседі. Ал-

дағы перспективалар авторитарлық тәртіпке қайта келу жолын үзілді-кесілді кескен демократиялық реформаларды нығайта түсу керектігін, соган сәйкес идеологияны сауықтыру қажеттігін көрсетеді.

ӘДЕБІЕТ

- Назарбаев Н. Фасырлар тогысында.* — Алматы: Өнер, 1996.
- Современные демократические преобразования в Республике Казахстан. Научное издание / Под общ. ред. Б.К.Султанова. — Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2008. — С. 12-24.
- Нурмагамбетов А.А., Рахимжанов А.М. К вопросу о периодизации и содержании реформирования политической системы Казахстана // Казахстанский путь политического реформирования: Сб. мат. «круглого стола» (12 декабря 2007г.).* — Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2008. — С. 44-52.
- Кунжомсаева Г.Н. Теория разделения властей // Саясат.* — 1997. — № 4. — С. 58-63
- Қазақстан Республикасының Конституциясы. I тарау, 3-бап, 4-тармақ. — Алматы, 1995.
- Тасмагамбетов И.Н. Основные тенденции политической трансформации казахстанского общества // Саясат.* — 1997. — № 6.
- Ашимбаев М. Политический транзит: от глобально-го к национальному измерению.* — Астана: Елорда, 2002. — С. 188-193.
- Дьяченко С.А. Общественная палата — фундамент гражданских инициатив // Казахстанский путь политического реформирования: Сб. мат. «круглого стола» (12 декабря 2007г.).* — Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2008. — С. 19.

Резюме

Рассматриваются основные этапы принятых реформ, направленных на политическую модернизацию и демократизацию современного казахстанского общества.

Summary

In article are considered main stages of the taken reforms directed on political modernization and democratization modern kazakh society